

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS jr EN JAC. P. THIJSSE

HET VROEDMEESTERPADDENRESERVAAT TE EPEN

D. HILLENIOUS.

(Zoölogisch Museum, Amsterdam).

Zuid-Limburg, zoals ik het vlak na de oorlog heb gezien, was een bijzonder, buitenslands landschap, in overeenstemming met de vreemde planten en dieren die er toen nog algemeen te vinden waren. Er waren korenvelden die — zonder overdrijving — meer Spiegelklokjes dan graanhalm telden en kronkelende weggetjes met hetzelfde plaveisel als de Middeleeuwen hebben gekend. En, om op het onderwerp van dit geschrift te komen, in praktisch ieder weiland was wel een waterkuil, vaak op een natuurlijke ondoorlaatbare plek, waar de koeien het voornaamste bestanddeel van hun melk kwamen halen. Koeipolen noemde men ze.

Wie nu in Limburg komt, weet direct in een Nederlandse provincie te zijn, met nette asfaltwegen, keurig gekamde graanvelden en in ieder weiland een hygiënische cementen ton als koeiedrinkbak. Het Breughelse landschap, de weinige mooie boerenhuizen die er nog zijn, staan in die asfalten omlijsting even onecht als de eet-huisjes-antiquiteiten waarop de Amerikanen zo dol blijken te zijn.

Om niet meer af te dwalen, ik wilde het hebben over de Vuurpadjes, de Vroedmeesterpadjes en misschien nog een paar van onze zeldzaamste amphibiëën, die binnen enkele jaren ten dode opgeschreven zullen zijn. Ongeveer twee jaar geleden

Vroedmeesterpadjes.

Foto mej. H. A. W. Smit.

alarmeerde de heer Van Wijk, dezelfde die in ons land pionierswerk doet op het gebied van de herpetogeografie, het Staatsbosbeheer. De Vroedmeesterpadjes van Epen zouden binnen enkele jaren verdwijnen als niet spoedig zou worden ingegrepen.

Nu kwamen die Vroedmeesterpadden wel op meer plaatsen in Zuid-Limburg voor, maar het kerkhof in Epen bezat waarschijnlijk de grootste bevolking. Misschien dank zij de traditionele rust, waarmede de graven en dus ook de onder de zerken verborgen levende padjes omgeven werden. Aan die rust mankeert het ook nu niet. De padjes doen echter meer dan onder zerken verborgen zitten. De mannetjes dragen dan wel lange tijd een of meer eiersnoeren met zich mee, vroeg of laat moeten ze die laten uitkomen in het water. Vroeger waren er verschillende mooie koepoelen in de omgeving van het kerkhof. Daaronder was een langwerpige kuil aan

de rand van de weg, vlak bij het kerkhof. In 1946 en 1947 hebben we met een paar Amsterdamse biologen eens een poging gedaan tot inventarisatie van deze kuil. De maten waren: ten hoogste 5 m lang, grootste breedte 1.5 m en grootste diepte 1 m. De preciese cijfers heb ik niet meer tot mijn beschikking, maar het aantal salamanders dat wij hier vingen bedroeg \pm 200, waarvan misschien 50 Kamsalamanders en de rest ongeveer evenveel Kleine salamanders als Alpensalamanders. Verder krioelde het van larven van Bruine kikker en Vroedmeesterpad. Het alarm van de heer Van Wijk had betrekking op het feit dat met alle andere poelen in de buurt ook deze koepoel was dichtgegooid. Om reden van hygiëne en stadsschoon. Inderdaad was er uit oogpunt van netheid wel wat aan te merken op de oude poel. De koeien traptten de randen tot een drekgige pap en de waterwisseling was ook niet fris. Zelfs erkende natuurbeschermers

hadden trouwens tot dat ogenblik aan het heil van padden nog maar zelden gedacht. In de nazomer van 1954 gingen we kijken of de zaak er inderdaad zo somber voor stond. Grabbelend onder de eerste de beste zerk op het kerkhof haalde ik twee Vroedmeesterpadjes te voorschijn. Maar het was duidelijk dat hun nageslacht geen kans meer zou krijgen. Het enige water in de buurt was een klein beekje. Hierin vonden we enige larven, die nog heel klein waren. Niet aangepast aan het leven in stromend water werden ze meegevoerd naar groter beken en verder stroomafwaarts.

Staatsbosbeheer was overtuigd dat hier nog iets te redden viel. De burgemeester was geschokt toen hij hoorde dat die machtige trekpleister voor de toeristen, het nachtelijk gefluit van de Vroedmeestertjes, zou verdwijnen en beloofde alle medewerking. In voorbeeldig tempo werd de zaak opgelost. Nog voor het voorjaar van 1955 goed op gang was, was de grond aan de Staat overgedragen, tot Staatsnatuurreservaat verklaard en was de koepel van Epen hergraven. Om te voorkomen dat koeien en mensen de poel weer zouden vermodderen werd het geheel van de weg afgesloten met een hekje en een doornhaag. Nederlands kleinste natuurreservaat was gesticht. En daarmee ontstond tevens een van de meest succesvolle reservaten. Want een drietal bezoeken, dat ik in de loop van 1955 aan het reservaatje bracht, liet zien dat de jonge Vroedmeesters er voorspoedig geboren werden en opgroeiden.

Staatsbosbeheer zag hierin een aanmoediging om ook op andere plaatsen, in reeds bestaande reservaten, kunstmatige koepelen te graven. Het is wel de hoogste tijd, want praktisch overal zijn de koepelen dichtgegooid en zijn cementen drinkbakken met hoge randen neergezet.

Van de Vuurpadjes, die we in 1946 en 1947 nog overal zagen, althans in de omgeving van Epen en Mechelen, vindt men nu nog slechts een enkele terug. In het Staatsnatuurreservaat Gerendal is nu een vijver van $\pm 10 \times 10$ m² gegraven.

Op een van de boerderijen in de buurt vond ik in een wat lagere, cementen bak nog drie Vuurpadjes en een paar Alpensalamanders. Aangezien Vuurpadjes vaak wandelend op flinke afstand van water worden aangetroffen, bestaat er nog wel kans dat ze het, zij het op een streng teruggebracht areaal, zullen redden.

In de nieuwe poel van Epen heb ik slechts eenmaal een paartje Alpensalamanders gezien. Het grootste deel van de vroegere populatie zal wel bij de demping zijn omgekomen. Ook vond ik er een paar Vuurpadjes, die er waarschijnlijk door mensenhand in geraakt waren. Misschien is het in de toekomst inderdaad het beste om alle Vuurpadjes die we in het wild, en dus ten dode opgeschreven, tegenkomen, mee te nemen en in een der reservaten te brengen. Het woord natuurbescherming is hier dan allang niet meer op zijn plaats, het gaat dan slechts nog om conservering van de soorten en als dat gelukt mogen we nog heel blij zijn.

Ik heb met voorbedachten rade over het „gefluit” van de Vroedmeesters geschreven. Meestal beschrijft men het geluid van deze padjes als geklingel. Men haalt daarbij zg. volksnamen aan: klungelske, cariloneske enz. Het geluid van de Vroedmeesters doet echter niets aan metalige klanken denken, maar aan het gefluit van een verlegen jongetje dat nog maar één toon kan halen en dat telkens probeert. Metalig klinken de stemmetjes van de Vuurpadjes, maar zo zacht dat het nauwelijks opvalt. Het doet denken aan het gerinkel van minuscule zilveren lepeltjes.

Nog even iets over het uitkomen van de eieren van de Vroedmeesters. Als men een mannetje met eieren vangt (in Nederland zou zo iets eigenlijk streng verboden moeten zijn, maar laten we aannemen dat men het in Midden-Frankrijk doet) dan bevrijdt hij zich meestal direct van de eiersnoeren. Het lukt slechts zelden die eieren nog tot uitkomen te brengen. Houdt men ze op het droge, dan verschrompelen ze, doet men ze in water dan verstikken ze onder schimmel. Een goede manier schijnt te zijn ze te bewaren op een vochtige spons.

Naschrift.

Het bovenstaande slaat op ervaringen in 1955. In juni 1956 bleek de goede indruk alleen maar bevestigd. Het poeltje in Epen bevatte tientallen bijna geheel ontwikkelde vroedmeesterpaddelarven, terwijl — deze soort kan de hele zomer doorgaan met eieren leggen — kennelijk nog kort tevoren eieren waren uitgekomen. Ik vond althans enkele heel kleine larfjes en een dotje lege eieren. Bovendien zag ik op de hoogte van de waterspiegel een padje tussen de stenen wegkruipen. Zeer waarschijnlijk had het eieren bij zich of had het ze juist geloosd. Normaal komen de padjes overdag niet bij het water.

De Alpensalamanders, die vorig jaar nog zeer schaars waren, vond ik nu in \pm een tiental plus wat jongen. Overigens bleken de volwassen Vroedmeesterpadden wat achteruitgegaan. De omwonenden hoorden minder gefluit en het lukte me ook niet, zelfs niet na lang zoeken, om een Vroedmeester onder de zerken vandaan te halen, terwijl dat vorig jaar zo vlot lukte.

Het is mogelijk dat deze inzinking het gevolg is van de jaren, dat er geen poeltje was en er dus geen jongen werden geboren. Waarschijnlijker lijkt me dat de

Vroedmeesters met eieren vangt men echter meestal op droog tot zeer droog terrein. Het schijnt dat ze elke avond of nacht een tijdje in het water gaan zitten. De eieren zwellen dan weer op en als ze rijp zijn kruipen de larfjes er op zo'n ogenblik uit. Vroeger meende men dat de vroede vaders een wonderbaarlijk instinct hadden om precies te weten wanneer ze naar het water moesten gaan om hun jongen uit te laten komen. Enfin, het is nu dus een ander wonderbaarlijk instinct gebleken.

strengere winter hiervoor verantwoordelijk is. De Vroedmeesters overwinteren op het droge en het lijkt me best mogelijk dat in de afgelopen winter de vorst dieper de grond is ingedrongen dan normaal, dieper dan de veiligheidsgrens van de Vroedmeesters.

Enfin, als het opgroeien van larven elk jaar zo goed gaat als vorig jaar en nu, zullen dergelijke inzinkingen op natuurlijke wijze opgevangen worden.

De poel in het Gerendal bleek inmiddels gegraven. Het succes is verbazend. Tientallen volwassen Vuurpadjes, vele in copula, en honderden larven. De verwachting van vorig jaar is dus ruim overtroffen. Merkwaardig is, dat de cementen bak, waarin ik vorig jaar drie Vuurpadjes vond, dit jaar alleen een paar Alpensalamanders bevatte. Ook een ander poeltje in de buurt, dat volgens de helpers van de opzichter altijd een klein aantal Vuurpadjes had gehuisvest, bleek nu verlaten. Het is bekend dat Bruine kikkers op tamelijke afstand keus kunnen maken uit water van enigszins verschillende chemische samenstelling (vooral wat betreft het fosfaat-gehalte). Dat de nieuwe poel in het Gerendal binnen zo korte tijd zoveel Vuurpadjes heeft

aangetrokken, zou er op kunnen wijzen dat hier toevallig een attractiever milieu is geschapen. Dat schept overigens een grote verantwoordelijkheid. Met het dichtvriezen van deze poel (een groot deel van de padjes overwintert onder water) zou het grootste deel van de vuurpaddenbe-

volking van een groot gebied verdwijnen. Al deze moeilijkheden hebben echter de speciale aandacht van de opzichter.

Waarschijnlijk zullen nu binnenkort ook in enkele andere Staatsnatuurreservaten van Zuid-Limburg poelen worden gegraven. D.H.

WATERWILDCONCENTRATIES IN NEDERLAND IN FEBRUARI 1956

H. J. OVER en M. F. MÖRZER BRUIJNS.

(Afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer)

De periode van strenge vorst, die vrijwel geheel West-Europa in februari teisterde, hield in Nederland met ongewone strengheid bijna de gehele maand aan. Het merendeel van de Nederlandse binnenwateren vroom dicht. De watervogels trokken ten dele weg naar minder koude streken, maar er bleven toch nog grote aantallen. Deze concentreerden zich noodgedwongen op de relatief weinige plaatsen waar nog open water aanwezig was. Zij waren daar veilig, omdat de jacht in Nederland na 31 januari gesloten is, terwijl er trouwens als er veel ijs is ook niet mag worden gejaagd. Deze omstandigheid bood de mogelijkheid iets te weten te komen omtrent de absolute aantallen eenden, ganzen en zwanen, die in de vorstperiode in Nederland verbleven. Dit werd vergemakkelijkt door de overal in den lande georganiseerde vogelvoederacties. De voedseltoestand werd namelijk voor vele vogels door de felle koude en meer nog door de later in februari optredende ongewoon zware sneeuwval kritiek. Door het initiatief van particulieren, verenigingen en de overheid is door het

verstrekken van voedsel massasterfte voorkomen. Dit gebeurde overal in het land. Van alle zijden werden aanzienlijke bedragen bijeengebracht en grote hoeveelheden voedsel ter beschikking gesteld. Vele dieren, die dreigden te sterven, werden binnenshuis en in de dierenparken verzorgd. Voorzover zij het leven behielden werden zij later weer in vrijheid gesteld.

Er werd bij alle concentraties van waterwild, waarvan het bestaan bekend was, gevoerd. Het was daardoor relatief gemakkelijk gegevens over de aantallen te verzamelen.

Dit werd gedaan door de afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer. Het gebeurde op verzoek van de Nederlandse Sectie van het C.I.P.O. (Comité Internationale pour la Protection des Oiseaux) en in overleg met het I.T.B.O.N. (Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur) te Arnhem, de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels en It Fryske Gea. De eerste oproep om medewerking werd einde februari door middel van de pers en